

УДК 338.432.009.12

О. А. Гайдай,
магістр обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет
О. М. Вишневська,
д. е. н., професор, Миколаївський національний аграрний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

A. Gayday,
master of Finance and accounting faculty;
O. Vishnevskaya,
doctor of economic Sciences, Professor;
Nikolaev state agrarian University

THE COMPETITIVENESS OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION CHANGES

У статті розглянуто сутність процесу глобалізації. Проаналізовано світові наслідки глобалізаційних процесів. Визначено залежність між процесами глобалізації та рівнем конкурентоспроможності економіки. Визначено умови зростання конкурентоспроможності сільських територій. Досліджено позиції України за основними світовими індексами. Встановлено конкурентні переваги, які має Україна за умов глобалізації. Розглянуто необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності для забезпечення розвитку галузей народного господарства.

The article deals with the essence of globalization. Analyzed the global effects of globalization. The dependence between the processes of globalization and the level of competitiveness of the economy. The conditions increase the competitiveness of rural areas. Investigated the position of Ukraine in major world indices. Established competitive advantages that Ukraine faces in the conditions of globalization. Consider the need to improve competitiveness for the development of the national economy.

Ключові слова: інтеграція, глобалізація, інновації, сталий розвиток, конкурентоспроможність.

Key words: integration, globalization, innovation, sustainable development, competitiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За умов сучасності поширення взаємозалежностей між країнами в усіх сферах характеризує нову форму міжнародних відносин — глобалізацію. Науково-технічна революція, розвиток світової системи інформації, концентрація капіталу, зростання ролі транснаціональних компаній і фінансових груп стали основними чинниками розвитку глобалізації. Глобалізація є шляхом до від-

критого та інтегрованого світу, при цьому вона є неупорядкованим процесом, який має свої переваги та недоліки. Активне поширення глобалізаційних процесів призвело до поділу вчених на глобалістів та антиглобалістів, що з різних позицій пояснюють позитивні та негативні наслідки такого явища, як глобалізація. Значний суспільний резонанс, викликаний у світі, сприяє зростанню актуальності теми дослідження.

Роль аграрного сектора у контексті глобалізації і сталого розвитку важко переоцінити, адже 42—45% населення світу невід'ємно пов'язане із сільським господарством, хоча його частка у глобальному світовому ВВП складає лише 4% [1]. Незаперечним є необхідність переоцінки та переосмислення ролі та значення глобалізації, у тому числі у розвитку аграрного сектора.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню сутності глобалізації і впливу на розвиток економіки присвячено праці таких вітчизняних вчених: О.Г. Білоруса, Б.М. Данилишин, Д.Г. Лук'яненко, З.О. Луцишин, Ю.В. Макогона, В.І. Мунтіян, Ю.М. Пахомова, С.І. Пирожкова, С.І. Соколенка, А.С. Філіпенка та інших.

При цьому залишається актуальним розгляд питання щодо впливу процесів глобалізації, а також конкурентоспроможність з урахуванням галузевих особливостей.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою роботи є оцінка сутності особливостей глобалізаційних процесів та явищ, переваг та недоліків, їхнього впливу на конкурентоспроможність аграрного сектора.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Капітал транснаціональних корпорацій і світових фінансових центрів є основою глобалізації. Аналізуючи світові наслідки глобалізації, слід зазначити, що позитивними сторонами цього процесу є:

- посилення міжнародної конкуренції, яка призводить до поглиблення міжнародного поділу праці, що в свою чергу, стимулює зростання продуктивності виробництва не лише на національному, а й на світовому рівнях;

- економія у масштабах виробництва, що потенційно може призвести до скорочення витрат та зниження ціни, а отже — до сталого економічного зростання;

- зростання продуктивності праці у результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні і поширення нових інформаційних і телекомунікаційних технологій, які дозволяють об'єднувати підприємства і реагувати на зміни кон'юнктури ринку, при цьому можливим є здійснення перерозподілу ресурсів з метою охоплення нових ринків, а також посилення конкурентної дії на користь впровадження інновацій.

Глобалізація призводить до зростання питомої ваги конкурентних переваг. Відбувається зміна ролі національних ринків, а саме: орієнтація на глобальний ринок, нарощування експортного потенціалу галузей народного господарства.

Економіка, яка є відкритою для міжнародної конкуренції, забезпечує ефективне використання ресурсів, що потенційно активізує нарощування виробничого потенціалу, відповідно, ринкові можливості [2].

Що стосується сталого сільського розвитку, то він пов'язаний з реалізацією різноманітних політичних, економічних і соціальних проектів у рамках певного довгострокового розвитку сільських регіонів.

Отже, сталий розвиток галузі є важливим для захисту природних ресурсів, а відповідні ініціативи відображають соціальні, екологічні та економічні аспекти у межах інтегрованого підходу. За умов глобалізації здатність товаровиробників забезпечувати сталий розвиток залежить від їхньої спроможності адаптуватися до стрімких змін у політичному, ринковому, інституціональному, соціальному і інформаційному середовищах, зокрема через інновації.

Отже, конкурентоспроможність за умов глобалізації є можливою за умови активізації інвестиційного потенціалу в інститути, інфраструктуру та розвиток людського капіталу, що має створити сприятливий діловий клімат. Програми розвитку мають забезпечувати не лише активізацію інвестиції у нові технології, а диверсифікацію економічних структур і поліпшення якості життя населення. Проведені дослідження надають можливість обґрунтувати, що успішні практики інтеграції сільських регіонів у глобальні економічні відносини включають: оптимальний розподіл ресурсів між видами економічної активності; надання управлінських, маркетингових, а також інших інформаційних і консультаційних послуг; поліпшення якості сільськогосподарської продукції; диверсифікацію джерел доходів, у т.ч. від "зеленого" туризму і інших видів несільськогосподарської зайнятості.

Беручи до уваги глобалізаційні процеси в економіці України, розвиток аграрного сектора має базуватися на: створенні умов для ефективного розвитку, інтенсифікації, раціональній державній фінансовій підтримці, поліпшенні доступу до ринків збуту, посиленні конкурентоспроможності сільсь-

когосподарського виробництва, розвитку соціальної сфери [3, с. 18—20].

Позиції України за деякими найвідомішим світовими індексами свідчать про позитивні зрушення. Свого часу конкурентоспроможність держави значною мірою залежала від наявності в ній трьох основних чинників виробництва — природних, трудових ресурсів і капіталу. З розвитком виробництва та під впливом технічного прогресу конкурентоспроможність почали визначати чинники вищого рівня, насамперед, інфраструктура країни, її науковий потенціал, рівень освіченості населення.

Індекс світової конкурентоспроможності відображає глобальне дослідження економічної конкурентоспроможності країн. Індекс глобальної конкурентоспроможності сформовано зі 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу і перебувають на різних рівнях економічного розвитку. Усі характеристики об'єднані у 12 головних показників, які визначають національну конкурентоспроможність: це "якість інститутів", "інфраструктура", "макроекономічна стабільність", "здоров'я і початкова освіта", "вища освіта і професійна підготовка", "ефективність ринку товарів і послуг", "ефективність ринку праці", "розвиненість фінансового ринку", "рівень технологічного розвитку", "розмір внутрішнього ринку", "кількість компаній" та "інноваційний потенціал". Кожен показник оцінюють за шкалою від 0 до 7 балів. Вищий бал свідчить про більш позитивну ситуацію у країні.

У рейтингу 2012 р. Україна посідає 73 місце зі 144. Індекс України склав 4,14 бала. Дане значення збігається з показником таких країн, як: Уругвай, Словаччина та Чорногорія. Результат, фактично, свідчить про покращення показників конкурентоспроможності в країні, оскільки у рейтингу 2011 р. Україна займала 82 позицію з показником 4 бали.

Індекс глобалізації — рейтинг країн за ступенем їх глобальних зв'язків, інтеграції та незалежності в економічній, соціальній, технологічній, культурній, політичній та екологічній сферах. Рейтингова позиція країни визначається після оцінка позицій країни за 24 показниками, які об'єднані у три категорії — економічна глобалізація (торгівля, інвестиції, бар'єри на імпорт, податки на міжнародну торгівлю), соціальна глобалізація (телефонний трафік, надси-

лання грошей, міжнародний туризм, телебачення, торгівля газетами, книгами) та політична глобалізація (посольства в країні, членство у міжнародних організаціях, участь в місіях Ради безпеки ООН, міжнародні домовленості). Україна займає 44 місце серед 208 країн. Найвищими є вітчизняні показники політичної глобалізації (43 місце і 86,3 бала). Рівень економічної глобалізації — 69 місце і 57 балів, а соціальна складова глобальних процесів — 61 місце і 67,4 бала. Країнами із найбільшою інтегрованістю у світові процеси визнано Бельгію, Ірландію та Нідерланди. Останні позиції в індексі займають Сомалі, Тонга та Вірджинські острови [4].

За умов глобалізації особливо важливого значення набуває конкуренція товаровиробників на ринках виробленої продукції. Це повною мірою стосується і сільськогосподарських виробників, особливо з огляду на те, що ринок сільськогосподарської продукції є основою продовольчої безпеки. Через мінімізацію ризиків, пов'язаних із необхідністю ресурсного потенціалу і нестабільністю фінансового стану товаровиробників, низкою соціальних проблем у сільській місцевості, недостатністю регулювання і підтримки аграрного виробництва. Проте, Україна має певні конкурентні переваги у розвитку експорту продукції сільського господарства. До них можна віднести: сприятливі кліматичні умови, концентрацію ресурсів, наявність у великій кількості водних ресурсів, досягнутий останнім часом прогрес у галузі сільськогосподарської торгівлі та розвитку підприємництва, а також близькість до основних іноземних ринків із постійно зростаючим попитом на сільськогосподарську продукцію [5, с. 129—134].

З метою посилення конкурентних позицій підприємств необхідно сприяти формуванню ефективної системи управління, спроможної створити умови конкурентного середовища для суб'єктів аграрного бізнесу, впливати на ринкові можливості, зміцнювати матеріально-технічну базу, формувати фінансові ресурси, удосконалювати систему стандартизації сільськогосподарської продукції, а також гарантувати інформаційне забезпечення аграрного ринку. Розробка ефективних механізмів управління конкурентоспроможністю повинна базуватися на чітких методологічних принципах. Для цього недостатньо застосовувати засади логіч-

ного позитивізму, враховуючи особливості розвитку системи.

Можливості зростання конкурентоспроможності галузі на зовнішніх продовольчих ринках актуалізується з огляду на приєднання України до зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. Після вступу до Світової Організації Торгівлі вітчизняний ринок перетворюється на ринок збуту європейського продовольства і продукції сільського господарства. Про недостатній рівень конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на продовольчому ринку свідчить високий рівень імпортової залежності [6, с. 30—38].

На рівні суб'єктів господарювання виявляються негативні наслідки щодо системи управління, логістики, що у свою чергу негативно впливає на конкурентоспроможність підприємств. Найголовнішим фактором, який дозволяє підприємствам досягати та утримувати конкурентні переваги є запровадження інновацій. Проте, інноваційна активність є недостатньою, у тому числі у готовності до інновацій [7].

ВИСНОВКИ

Беручи до уваги особливості розвитку України в цілому та окремих її галузей зокрема, слід зазначити, що існує невідповідність вимог, які обумовлено глобалізацією. Тому, досліджуючи наслідки глобалізаційних процесів різних країн, необхідно акцентувати увагу на рівнях економічного та інноваційного розвитку. Глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу і спричиняють маніпулювання фінансовими і інвестиційними ресурсами. Обмежуючи негативний вплив глобалізації, необхідним є державне регулювання процесів інтеграції, а саме розробка механізму прийняття організаційно-правових рішень разом з їх координацією на всіх рівнях влади, адже від нього залежить рівень конкурентоспроможності галузі.

За результатами проведеного дослідження нами виявлено, що до основних конкурентних переваг економіки країни відносять: якість початкової освіти, здатність до інновацій, якість залізничної інфраструктури, участь жінок у трудовій діяльності, доступ до вищої освіти і якість залізничних доріг. До основних конкурентних недоліків: податковий тягар, торгові бар'єри, якість автомобільних доріг, інфляція, обмеження на рух капіталу, середня тривалість життя

і відтік кваліфікованих кадрів. Отже, напрям розвитку економіки повинні ґрунтуватися на можливості отримання максимальних переваг від зовнішньоекономічної співпраці, впливу глобалізаційних процесів. А також, запровадження комплексних заходів на державному рівні з метою мінімізації зовнішніх ризиків, що ґрунтується на аспектах безпеки, у тому числі продовольчої безпеки.

Література:

1. Губені Ю.М. Розвиток концепції стійкого розвитку під впливом глобальних процесів / Ю.М. Губені, М. Сватош // Економічні науки. Серія "Економічна теорія та економічна історія". Зб. наук. праць. Луцький національний технічний університет. Вип. 5 (20). — Ч.1. — Луцьк, 2008. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/ETEI/2008_5_1/zbirnuk_ETEI_08_1_160.pdf
2. Васильченко О.А. Глобалізація і її вплив на економіку України / О.А. Васильченко // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2002/fem/vasylchenko/lib/lib4.htm>
3. Савош Л.В. Проблеми і перспективи розвитку агропромислового комплексу в умовах глобалізації економіки України / Л.В.Савош. // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. — Прага, 2010.
4. Прокопшин Т. Україна-2012 у світових індексах / Т. Прокопшин [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://blogs.tvi.ua/2013/01/04/ukrayina_2012_u_svitovykh_indeksakh
5. Ліпанова О.І. Формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації / О.І. Ліпанова // Актуальні проблеми економіки: Науковий екон. журнал. — 08/2010. — № 8.
6. Губенко В.І. Тенденції розвитку зовнішньоекономічних відносин АПК та їх вплив на аграрне виробництво і продовольчу безпеку // Економіка та управління АПК: зб. наук. праць. — Вип. 1. — Біла Церква, 2009.
7. Лозовський О.М. Сучасні аспекти конкурентоспроможності підприємств в Україні / О.М. Лозовський, С.В. Слободянюк [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://derjproc.blogspot.com/p/9.html>
Стаття надійшла до редакції 29.04.2013 р.